

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De Auteurswet gewijzigd. Artikel 15a Aw (citaatrecht)

Visser, D.J.G.

Citation

Visser, D. J. G. (2005). De Auteurswet gewijzigd. Artikel 15a Aw (citaatrecht). *Ami*, 132-134.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/14352>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/14352>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De Auteurswet gewijzigd: Artikel 15 Aw (citaatrecht)

Bij wet van 18 augustus 2004, Stb. 2004, 410 (wetvoorstel 28 482) is de Auteurswet op een aantal punten ingrijpend gewijzigd. Aanleiding voor de wijziging was de aanpassing van de wet aan de Auteursrechtlijn (Richtlijn 2001/29/EG). De gewijzigde wet is op 1 september 2004 in werking getreden. Vanaf AMI 2005/2 wordt telkens één nieuw of gewijzigd wetsartikel onder de loep genomen, in deze aflevering het aangepaste artikel 15a Aw.

D.J.G. Visser

Wetsgeschiedenis

Bij de implementatie van de Auteursrechtlijn is de citaatrechtbepaling – artikel 15a – op vier punten gewijzigd.

1. Het contextvereiste is verruimd.

Citeren mag nu niet alleen in een ‘aankondiging, beoordeling, polemieek of wetenschappelijke verhandeling’ maar ook ‘voor een uiting met een vergelijkbaar doel’. Het contextvereiste is met deze wijziging verruimd. Over de mate van verruiming zijn in de wetsgeschiedenis tegenstrijdige aanwijzingen te vinden. ‘Het citaatrecht is inderdaad verruimd door deze toevoeging, omdat het contextvereiste daarmee is komen te vervallen (curs. DV). [...] Op grond van het wetsvoorstel mag straks ook worden geciteerd in populaire fictie of in literaire werken.’¹ De daarop volgende zinnen wijzen in een andere richting: ‘Volledigheids halve zij opgemerkt dat het citeren uit een werk in het wetsvoorstel wordt beperkt tot gebruik ten behoeve van een aankondiging, beoordeling, polemieek of wetenschappelijke verhandeling of een vergelijkbare uiting. Het gaat daarbij niet zozeer om de vorm als wel om de aard van het citeren. Die moet [...] kritieken of recensies en soortgelijke doeleinden betreffen’.

2. Het oude tweede lid is geschrapt.

Het vereiste dat een beeldcitaat ‘door haar grootte of door de werkwijze volgens welke zij is vervaardigd een duidelijk verschil vertoont met het oorspronkelijke werk’ is komen te vervallen. ‘De daarin tot uitdrukking gebrachte specifieke en starre en in verband met de digitalisering minder goed hanteerbare en uitvoerbare normen zijn daarmee echter niet verdwenen of betekenisloos geworden. Een beoordeling van de gevallen die thans worden begrepen

Artikel 15a

1. Als inbreuk op het auteursrecht op een werk van letterkunde, wetenschap of kunst wordt niet beschouwd het citeren uit een werk in een aankondiging, beoordeling, polemieek of wetenschappelijke verhandeling of voor een uiting met een vergelijkbaar doel mits:

1° het werk waaruit geciteerd wordt rechtmatig openbaar gemaakt is;

2° het citeren in overeenstemming is met hetgeen naar de regels van het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd is en aantal en omvang der geciteerde gedeelten door het te bereiken doel zijn gerechtvaardigd;

3° artikel 25 in acht wordt genomen; en

4° voor zover redelijkerwijs mogelijk, de bron, waaronder de naam van de maker, op duidelijke wijze wordt vermeld.

2. Onder citeren wordt in dit artikel mede begrepen het citeren in de vorm van persoverzichten uit in een dag-, nieuws- of weekblad of tijdschrift verschenen artikelen.

3. Dit artikel is mede van toepassing op het citeren in een andere taal dan de oorspronkelijke.

onder het tweede lid, kan door de rechter geschieden aan de hand van de algemene norm van het eerste lid, onder 2°, namelijk dat het citeren in overeenstemming moet zijn met hetgeen naar de regels van het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd is en aantal en omvang der geciteerde gedeelten door het te bereiken doel zijn gerechtvaardigd. Zo kan een afwijkend formaat bij het citeren uit bepaalde categorieën werken, zoals fotografische werken en werken van toegepaste kunst, voor de geoorloofdheid van het citaat een proportionele voorwaarde zijn. Het gaat daarbij ook om de vraag wat als citaat herkenbaar is, of wat de grenzen van deze beperking overschrijdt bijvoorbeeld omdat een afbeelding de functie van “versiering” krijgt. In de rechtspraak is nadere invulling gegeven aan

¹ Nadere memorie van Antwoord, Eerste Kamer, 2003-2004, 28 482, E, p. 1.

deze regels van het maatschappelijk verkeer, zoals in Hoge Raad 22 juni 1990, NJ 1991 (*Zienderogen Kunst*) en Hoge Raad 26 juni 1992, NJ 1993, 205 (*Damave/Trouw*), aan welke rechtspraak de voorgestelde wijziging niets afdoet'.²

In het tweede lid dat nu is vervallen stond ook dat korte werken, beeldende kunst, foto's en toegepaste kunst ook in hun geheel mochten worden geciteerd. In de wetsgeschiedenis wordt echter benadrukt dat dit nog steeds mag.³

3. De bron- en naamsvermeldingsplicht is anders geformuleerd.

Vroeger was vereist dat 'de bron op duidelijke wijze wordt vermeld, alsmede de aanduiding van de maker, indien deze in de bron voorkomt'. Nu geldt als vereiste dat 'voor zover redelijkerwijs mogelijk, de bron, waaronder de naam van de maker, op duidelijke wijze wordt vermeld'.

4. De mogelijkheid van een AMvB is geschrapt.

Op grond van artikel 15a lid 5 Aw bestond de mogelijkheid 'bij algemene maatregel van bestuur nader te bepalen wat in het eerste lid onder 2° is te verstaan onder "naar de regels van het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd"'. Deze mogelijkheid, waarvan nooit gebruik is gemaakt, is nu afgeschaft.

Rechtsvergelijking

Elk Europees land kent een eigen wettelijke citaatrechtsbeperking met bijbehorende casuïstische rechtspraak. De meeste landen hebben hun citaatrecht bepaling niet of nauwelijks aangepast aan artikel 5 lid 3 sub d van de Auteursrechtlijn dat toestaat:

het citeren ten behoeve van kritieken en recensies en voor soortgelijke doeleinden, mits het een werk of ander materiaal betreft dat reeds op geoorloofde wijze voor het publiek beschikbaar is gesteld, indien de bron – waaronder de naam van de auteur – wordt vermeld, tenzij dit niet mogelijk blijkt en het citeren naar billijkheid geschiedt en door het bijzondere doel wordt gerechtvaardigd.

In de Duitse citaatrechtsbepaling, die nog wat specifiek en beperkter is dan de Nederlandse, is niets gewijzigd. Par. 51 UrhG luidt:

Zulässig ist die Vervielfältigung, Verbreitung und öffentliche Wiedergabe, wenn in einem durch den Zweck gebotenen Umfang

1. einzelne Werke nach dem Erscheinen in ein selbständiges

wissenschaftliches Werk zur Erläuterung des Inhalts aufgenommen werden,

2. Stellen eines Werkes nach der Veröffentlichung in einem selbständigen Sprachwerk angeführt werden,

3. einzelne Stellen eines erschienenen Werkes der Musik in einem selbständigen Werk der Musik angeführt werden.

Het *Bundesverfassungsgericht* oordeelde in 2000 dat op grond van de grondwettelijk vastgelegde kunstvrijheid het citeren in een toneelstuk van vier pagina's uit werk van Brecht toelaatbaar is, dus buiten de auteursrechtelijke citaatrechtsbepaling om.⁴

In het Verenigd Koninkrijk, dat weer een wat algemenere bepaling kent, is alleen toegevoegd dat het werk waaruit geciteerd wordt al rechtmatig openbaargemaakt moet zijn:

Fair dealing with a work for the purpose of criticism or review, of that or another work or of a performance of a work, does not infringe any copyright in the work provided that it is accompanied by a sufficient acknowledgement and provided that the work has been made available to the public. (onderstreping DV)

Het *High Court* oordeelde in maart 2005 dat het tonen van veertien eerder in de pers gepubliceerde foto's van de familie Beckham in een kritisch televisieprogramma over de relatie van Victoria Beckham ('Posh Spice') met de pers, binnen het Britse citaatrecht viel.⁵ In deze uitspraak wordt overigens met geen woord verwezen naar de Auteursrechtlijn.

Artikel 122-5, 3, a van de Franse auteurswet, dat weer specifiek is, is ongewijzigd gebleven:

Lorsque l'œuvre a été divulguée, l'auteur ne peut interdire: 3° Sous réserve que soient indiqués clairement le nom de l'auteur et la source: a) Les analyses et courtes citations justifiées par le caractère critique, polémique, pédagogique, scientifique ou d'information de l'œuvre à laquelle elles sont incorporées.

Het *Tribunal de Grande Instance* van Parijs oordeelde in 2002 dat het beschikbaar stellen van muziekfragmenten via internet door een radiostation niet onder het Franse citaatrecht valt.⁶

Analyse

Meestal, en vaak ten onrechte, wordt gezegd dat een Europese richtlijn niet veel verandering brengt ten opzich-

2 Memorie van Toelichting, Tweede Kamer, 2001-2002, 28 482, nr. 3, p. 40-41.

3 Nota n.a.v. het verslag, Tweede Kamer, 2002-2003, 28 482, nr. 5, p. 27.

4 Zie BVerfG, 1 BvR 825/98, te vinden op www.bverfg.de, zie ook AMI 2000, p. 174.

5 High Court 23 maart 2005, *Fraser-Woodward v. BBC en Brighter Pictures*, te vinden op: www.hmccourts-service.gov.uk/judgments.htm.

6 TGI Parijs 15 Mei 2002, *SPPF/Cherie FM*, te vinden op: www.foruminternet.org/telechargement/documents/tgi-par20020515.pdf

te van de reeds geldende nationale regels. Vandaar dat mijn analyse een gevaarlijke is: volgens mij verandert er niet zo veel wat betreft het citaatrecht.

De contextverruiming is in lijn met wat in de literatuur al werd bepleit⁷ en in de rechtspraak wel al werd aangenomen.⁸ Volgens mij is het contextvereiste niet komen te vervallen⁹ en moet het nog steeds om 'serieuze' berichtgeving gaan ('criticism and review'). Een muziek 'citaat' kan vermoedelijk wel, maar alleen in een recensie o.i.d., dus vermoedelijk niet in een ander muziekstuk.¹⁰ Verder blijven functionaliteit en proportionaliteit de kernwoorden. *Zienderogen kunst* en *Damave/Trouw* blijven de Nederlandse ijkpunten.¹¹ Citeren in kunst zou volgens de parlementaire geschiedenis nu uitdrukkelijk wel mogen, maar misschien wel alleen als die kunst serieus en kritisch is, want anders is de uiting misschien niet vergelijkbaar met een aankondiging, beoordeling, polemiek of wetenschappelijke verhandeling. Een beroep op artikel 18a kan in een niet-serieuze context overigens mogelijk uitkomst bieden.

De bron- en naamsvermeldingsplicht is anders geformuleerd, maar m.i. niet echt veranderd. Bron- en naamsvermelding moet, tenzij het redelijkerwijs niet kan.

Rond het tijdstip van verschijnen van dit nummer zal vermoedelijk een belangrijke vraag met betrekking tot het citaatrecht door de Hoge Raad zijn beantwoord, die niets met de implementatie van de Auteursrechtlijn te maken heeft. Wat betekent het vereiste dat het werk waaruit geciteerd wordt 'rechtmatig openbaar gemaakt is'? Betekent het dat het werk met toestemming van de rechthebbende openbaar gemaakt moet zijn of kan het werk ook op een andere manier, bijvoorbeeld door een rechtbank in het kader van een rechtszaak, rechtmatig openbaar gemaakt zijn? Ik blijf in mijn proefschrift het eerste gesteld te hebben (zonder daar diep over nagedacht te hebben).¹² Advocaat-Generaal Verkade meent het laatste.¹³ Ik gok erop dat Verkade gelijk krijgt. En dat hoop ik ook, al betekent het wel dat de Hoge Raad de hete aardappel van artikel 10 EVRM voor zich uit kan schuiven.

7 Zie bijv. Spoor/Verkade (2^e druk), p. 208.

8 Zie bijv.: Ktr. Hilversum 15 maart 2000, *AMI* 2000, p. 144, *Mf* 2000, nr 36, p. 182 m.nt. Visser (*Middelkoop/VPRO*): een serieus televisieprogramma van de VPRO over spanningen rond allochtone jeugd kan worden aangemerkt als een wetenschappelijke verhandeling in de zin van art. 15a.

9 Anders: Haack, *IEC* ad art. 15a, par. 4, die meent dat de contextbeper-

king geen (of vrijwel geen) zelfstandige betekenis meer heeft.

10 In Duitsland mag dat wel; zie Schricker, p. 814-815.

11 Zie voorts Spoor/Verkade/Visser, p. 238-246.

12 *Auteursrecht op toegang*, Vuga 1997, p. 85.

13 Conclusie in de zaak *Scientology/XS4ALL*. Het arrest van de Hoge Raad werd op het moment van schrijven verwacht op 8 juli 2005.